

Branje in spodbujanje govorno-jezikovnega razvoja otrok v vrtcu Vransko – preventivne dejavnosti svetovalne delavke na področju jezika

Reading and Promoting Children's Speech and Language Development in Vransko Kindergarten – A Counsellor's Preventive Language-Related Activities

Anita Zupanc

Izvleček

Prispevek predstavlja nekatere aktivnosti, ki so v Vrtcu Vransko in Vrtcu Tabor namenjene spodbujanju govorno-jezikovnega razvoja in potekajo v sklopu preventivne dejavnosti svetovalnega dela. V šolskem letu 2022/2023 je bilo staršem otrok vrtca ponujeno predavanje Branje in spodbujanje govorno-jezikovnega razvoja otrok. Predavateljici Katja Brezovnik, šolska knjižničarka, in Anita Zupanc, svetovalna delavka v vrtcu, sta predstavili pomen branja ter jih seznanili z razvojem govora pri otrocih ter konkretnimi primeri, s katerimi lahko izboljšamo otrokovo sposobnost poslušanja, razumevanja in govora. Avtorica v prispevku predstavi izvedbo delavnic, izvedenih v skupinah drugega starostnega obdobja. V sodelovanju s šolsko knjižničarko je bila prebrana in obenem odigrana zgodba, ob tem izvedene aktivnosti za urjenje slušne pozornosti ter vaje za jezik in za določene posamezne glasove.

Ključne besede: govorno-jezikovni razvoj, branje, razvoj jezika, spodbujanje branja, predšolski otroci, vrtec

UDK 027.8:373.2

Abstract

The article presents some of the activities for promoting speech and language development that are being implemented in the Vransko Kindergarten and the Tabor Kindergarten as part of preventive counselling activities. In the 2022/2023 school year, the parents of children attending the two kindergartens were offered a lecture entitled Reading and Promoting Children's Speech and Language Development. The lecturers Katja Brezovnik, a school librarian, and Anita Zupanc, a kindergarten counsellor, presented the importance of reading and talked about speech development in children, giving concrete examples of how to improve a child's ability to listen, comprehend, and speak. In the article, the author presents the workshops which were implemented in sections of the second age group. In cooperation with the school librarian, a story was read and performed simultaneously; in the process, activities were implemented for practising active listening, tongue exercises, and exercises for articulating specific sounds.

Keywords: speech and language development, reading, language development, reading promotion, preschool children, kindergarten

Uvod

Govor je eno temeljnih orodij pri delu z otroki v vrtcu. Kurikulum za vrtce (1999), nacionalni dokument, ki vsebuje koncept predšolske vzgoje pri nas, zajema osnovna načela in cilje predšolske vzgoje: jezik, umetnost, gibanje, družba, narava in matematika. Jezik je torej posebno področje, hkrati pa tudi načelo, ki vsebuje vsa preostala področja (Grginič, 2007). V vrtcu je spodbujanje govorno-jezikovnega področja izjemno pomembno, saj je predšolsko obdobje najpomembnejše obdobje za razvoj govora. Slednji je zelo pomemben in prepleten z otrokovim celostnim razvojem. Jezikovna vzgoja se v vrtcu razvija prek sodelovanja in komunikacije z odraslimi, otroki, seznanjanja s pisnim jezikom in doživljanja književnosti. Komunikacijske veščine so pomembne, da lahko v življenju sodelujemo in napredujemo. Od teh sposobnosti je odvisna tudi kakovost življenja.

Kot svetovalna delavka in izvajalka dodatne strokovne pomoči v vrtcu opažam, da je med nami vedno več otrok, ki imajo težave na govorno-jezikovnem področju. Na podlagi tega sem se odločila, da v svoje delo na področju preventive vključim dejavnosti, ki ga bodo redno, sistematično krepile. Na pobudo vodstva je bilo v šolskem letu 2022/2023 izvedeno predavanje za starše, ki so mu sledile delavnice po oddelkih. Vse leto je otroke v vrtcu obiskoval Gingo, lutka, ki omogoča spodbujanje motorike govora in učenje izreke posameznih glasov, spodbujanje in razvoj ročnih spretnosti, razvoj domišljije, izražanja čustev in razvoj govorno-jezikovne komunikacije.

Predavanje

Januarja 2023 smo v Vrtcu Tabor izvedli predavanje za starše na temo branja in spodbujanja govorno-jezikovnega razvoja otrok. Medtem ko je šolska knjižničarka brala pravljico Stefana Gemmla *Nekoč je bila ...*, sem jaz odigrala vlogo male miške. Odganjala sem bratce, ki so me motili pri branju (ŠC, ŠC), oponašala trkanje žolne po deblu, jazbečevo smrčanje, brenčanje čebel, žvižganje vetra, regljanje žab. Kratek motivacijski uvod je bil način, s katerim sva staršem prikazali, kako malo je potrebno, da dožive, duhovito predstavimo pravljico, zgodbo, slikanico.

Knjižničarka je v svojem teoretičnem delu starše nagovorila, zakaj je pomembno, da otrokom bomo. Predstavila jim je besedišče slovenskih malčkov, ki so ga avtorice Umek, Fekonja in Beyazoglu predstavile v priročniku *Skupno branje odraslih in otrok* (2022). Slednji nama je bil v pomoč kot eden izmed virov za pripravo na najino predavanje. Staršem je predstavila pozitivne učinke branja, in sicer da bo ob rednem branju otrok vedno bolj spreten pri usmerjanju in ohranjanju svoje pozornosti; da je od spodbud, ki prihajajo iz otrokovega okolja, odvisna razvita domišljija.

Slika 1: Predavanje za starše
Foto: Anita Zupanc, 2023.

Staršem je predstavila pozitivne učinke branja, in sicer da bo ob rednem branju otrok vedno bolj spreten pri usmerjanju in ohranjanju svoje pozornosti; da je od spodbud, ki prihajajo iz otrokovega okolja, odvisna razvita domišljija.

Predstavila jim je tudi strategije skupnega branja, od same izbire kakovostnih otroških knjig do vzpostavljanja skupne vezane pozornosti, postavljanja vprašanj v času branja, podajanja povratnih informacij otroku, rabe novih besed med skupnim branjem, spodbujanja otroka k razpravi, večkratnega branja istih knjig do obračanja knjige k otroku itd. Poslušalcem je prikazala nekaj gradiva, primernega za otroke, tako za najmlajše kot tudi za nekoliko starejše. Poleg knjig je omenila pravljice, pesmice, uganke, slikopise in neumetnostna besedila. Priporočala jim je tudi nekaj naslovov, kjer lahko najdejo kakovostno gradivo za otroke.

Otroci, ki vidijo odrasle, ki pogosto berejo, pa četudi gre za reklamne letake, jedilni list ali navodila za uporabo, smo vzor bodočemu bralcu. Dolinšek Bubnič (1999) pravi, da je vedno in povsod priložnost za branje ter da naj bodo otroku knjige tako dostopne kot igrače, v dosegu njegovih rok in na vidnih mestih, v prostorih, v katerih se zadržuje. Branje oz. pripovedovanje bi moralo biti vsakodnevna aktivnost, saj vsebuje osnovo komunikacije. Iz tega sledi, da je tudi temelj za vse druge aktivnosti oz. dejavnosti otrok.

V drugem delu sem staršem poudarila pomembnost razvoja govora za celostni razvoj otroka ter komunikacijskih veščin, ki nam omogočajo, da v življenju sodelujemo in napredujemo ter tako skrbimo za kakovost življenja. Predstavila sem jim pomembna področja razvoja govorno-jezikovne komunikacije od nosečnosti do govornega obdobja ter pogoje za optimalni razvoj govora, predvsem govorne spodbude iz okolja, ki so v veliki meri odvisne od staršev.

Nadaljevala sem s predstavitvijo faz govorno-jezikovnega razvoja otrok, ki sem jih podprla s konkretnimi primeri spodbud (kaj lahko naredijo starši in kako) in opozorilnimi znaki (kdaj bi nas odstopanja od običajnega razvoja morala skrbeti). Predstavila sem nekaj konkretnih primerov, priložnosti za krepitev govora prek vsakodnevnih rutin, npr. med kopanjem, hranjenjem, previjanjem, vožnjo z avtomobilom ... Takrat poteka učenje na naraven in otrokom prijeten, vendar strukturiran način za razvoj različnih področij govora, jezika in komunikacije ter spoznavanja sveta okoli sebe. Učenje prek igre tudi krepi razumevanje o tem, kako si sledijo dogodki, širi besedišče, otroci pa se učijo socialnih vlog oz. veščin, se naučijo uporabljati vljudnostne izraze itd. Pomagala sem si z naborom dejavnosti, nalog in aktivnosti za krepitev fonološkega zavedanja (Čamernik in Kozamernik, 2018). Dotaknili smo se tudi področja zgodnje obravnave, ki v času zgodnjega otroštva odločilno vpliva na otrokov razvoj, ter pomena intervencije, ki je nujna, kadar so odstopanja na govornem in drugih področjih obsežnejša.

Na koncu sem predstavila govorno-jezikovne motnje, jecljanje in Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih (2023). Slednje še posebej poudarjajo, da je v obdobju starosti otroka od 2 do 5 let pomembno, da otrok uporablja zaslone manj kot eno uro na dan (in sorazmerno s staro-

Branje oz. pripovedovanje bi moralo biti vsakodnevna aktivnost, saj vsebuje osnovo komunikacije.

Slika 2: Delavnica v oddelku 4–5 let
Foto: Anita Zupanc, 2023.

stijo), uporablja naj jih samo v spremstvu staršev, naj bo čas pred zasloni namenjen družabnim stikom, za otroke pa naj izberejo starosti primerne in kakovostne vsebine (o katerih se pogovarjajo z njimi). Starši smo tisti, ki moramo omejiti uporabo zaslonov, hkrati pa smo otroku zgled. Če ni dovolj dejstvo, da pretirana uporaba zaslonov vpliva na pojav govorno-jezikovnih motenj, motenj pozornosti in izvršilnih funkcij, motenj spanja, kratkovidnost, debelost, depresijo in spremembe razpoloženja, sem dodala še dejstvo, da v Sloveniji zaradi zasvojenosti s tehnologijo strokovnjaki obravnavajo že enoletnike.

Delavnica *Nekoč je bila ...*

Po izvedbi predavanja za starše sva se s šolsko knjižničarko Katjo Brezovnik domislili, da bi obstoječo idejo o predstavitvi pravljice *Nekoč je bila ...* v obliki delavnic ponudili otrokom v vrtcu. V obeh vrtcih pod okriljem OŠ Vransko - Tabor sva izvedli 4 srečanja. Otrokom od 2. leta naprej sva najprej prebrali zgodbo in ob tem dramatizirali, nato pa sva s pomočjo vprašanj celotno zgodbo skupaj z otroki tudi obnovili. Otroci so zgodbi z zanimanjem prisluhnili, pri obnovi zgodbe pa so sodelovali vsi, tudi najmlajši.

Pravljici so sledili aktivni jezički – z otroki smo prek govornih vaj in oponašanja živali, ki so se pojavile v zgodbi, urili motoriko govoril (brenčanje čebel, smrčanje jazbeca, reganje žab, šumenje vetra, trkanje žolne po deblu, prepevanje miške, odganjanje motečih mišk – ŠC ŠC). Dogajanje smo popestrili z gibanjem, povezanim z zgodbo (letenje, žabji poskoki, zibanje v vetru itd.).

V vrtcu poleg predavanj, kakršno je bilo leta 2023, starše nagovarjamo k branju otrokom in pogovoru z njimi. V skladu z doktrino vrtca strokovni delavci vrtca otrokom dnevno beremo, pripovedujemo, se z njimi pogovarjamo. V vrtcu si otroci lahko izposodijo knjigo, ki jo preberejo skupaj s starši, nato pa za bralno značko pripovedujejo o njej še vrstnikom. Poleg tega se izvajajo še dejavnosti, kot so gozdna bralnica, obiski krajevne knjižnice, petkova pravljica, vodna knjižnica. Poleg omenjene delavnice je ena izmed dejavnosti tudi obisk lutke Gingo.

Gingo na obisku

Obogatitvena dejavnost Gingo na obisku poteka tako na Vranskem kot v Vrtcu Tabor predvsem za otroke drugega starostnega obdobja, Gingo pa pokuka tudi k najmlajšim. Druženja zajemajo izvajanje vaj za krepitev govorno-jezikovnega razvoja, motorike govoril, pihalne in dihalne vaje, širjenje besedišča. Otroke spodbujamo k posnemanju in pridobivanju pravilne izreke glasov in besed. Ker za govor ni dovolj le spreten jezik, se urimo v spretnosti opazovanja in poslušanja, vzdrževanja pozornosti in razumevanja ter upoštevanja navodil. Vse naštetje je prvi pogoj za uspešen govorni razvoj otrok.

Kot izvajalka dodatne strokovne pomoči pa nekatere vaje, ki jih priporočajo strokovnjaki na področju govora, vključujem tudi v skupinske obiske oddelkov. Na primer (povzeto po Grilc, 2014):

- Na najnižji ravni so potrebne **vaje za razvoj splošne motorike telesa**, kot so npr. vstajanje in sedenje na tla ali stol, hoja naprej, nazaj, vstran, tek in sedenje, skakanje in preskok, kotaljenje žoge, hoja po stopnicah navzgor in navzdol, lovljenje žoge, nošenje igračk, potiskanje in vlečenje lesene ga vozička, zlaganje kock v škatlo, ploskanje, slačenje in sezuvanje, umivanje rok z milom, uporaba škarij, listanje slikanic in knjig, uporaba plastelina, nizanje kroglic, odpiranje, zapiranje.
- Za usmerjanje pozornosti izvajamo **akustične vaje**: spremljamo zvoke zvonjenja, grmenja, različnih vozil, otroškega vriska, ropotanja s ključi, živalskega oglašanja, sekanja drv, ploskanja, trkanja

Slika 3: Gibanje ob delavnici *Nekoč je bila ...*
Foto: Anita Zupanc, 2023.

V vrtcu si otroci lahko izposodijo knjigo, ki jo preberejo skupaj s starši, nato pa za bralno značko pripovedujejo o njej še vrstnikom.

Ker za govor ni dovolj le spreten jezik, se urimo v spretnosti opazovanja in poslušanja, vzdrževanja pozornosti in razumevanja ter upoštevanja navodil. Vse naštetu je prvi pogoj za uspešen govorni razvoj otrok.

na vrata, pesem ptic, padanje dežja, škripanje vrat, prepoznavanje inštrumentov po zvoku.

- **Vaje vizualnega zaznavanja:** prižiganje in ugašanje luči, prebiranje zrn, izbira žogic glede na barvo, izbiranje kock enakih velikosti, zlaganje kock po velikosti, opazovanje slike, iskanje predmetov, usmerjanje pozornosti na čiste nove čevlje, lepo kapo, učenje opazovanje navzočnosti drugih oseb (poglej, kdo je prišel, koga ni), opazovanje drugih otrok.
- **Vaje razumevanja posameznih besed:** razumevanje opozoril in prepovedi, besed, ki so povezane s posameznimi konkretnimi predmeti, osebami in neposrednimi dejanji (mama, oče, gremo, pridi, obleci, spi, moj, vzemi, pusti!); razumevanje imen za dele telesa, pomen imen oblačil, vsega v zvezi s fiziološkimi potrebami, prepoznavanje predmetov v kopalnici, kuhinji.
- **Vaje za grobo telesno odzivanje:** kimanje z glavo za „da“ ali „ne“, kazanje predmeta, vrat, stranišča, če želi tja, kazanje z roko/ustni, če je žejen, lačen, navajanje na geste.
- **Vaje za izvajanje navodil:** preskušanje govornega razumevanja in pripravljanje za sodelovanje na govornem področju, začetek z enim (pokaži uho), nadaljevanje z več navodili (prinesi plašč in kapo), izvajanje sestavljenih navodil, razvijanje prostorske orientacije (gor, dol, daleč, blizu).
- **Vaje govornih organov:** obstaja veliko govornih igrice za pospeševanje izreke, npr. igrice in vaje za izpihovanje (skozi cevko, v papirčke, plamen, napihovanje balona, v ogledalo, žvižganje, piskanje na piščalke, orglice, izpihovanje milnih mehurčkov itd.); igrice in vaje za dobro delovanje mehkega neba (napihovanje, grgranje, mrmranje melodije, brenčanje na mmm, zehanje, smrčanje, srkanje vode z dlani itd.); vaje za jezik (premikanje jezika po zgornji in spodnji ustnici, lizanje medu na palčki, oblikovanje, gibanje jezika levo – desno, oblikovanje žlebička, tleskanje z jezikom, vrtenje jezika, muca pije mleko, umivanje zob z jezikom, posnemanje ure tik-tak itd.); vaje ustnic (oblikovanje okrogline š-š-š, držanje palčke med ustnico in nosom, pošiljanje poljubčkov, posnemanje brnenja avtomobila br br itd.); igrice in vaje za dobro izreko nekaterih glasov (vlak – u-u-u, začudenje – o-o-o, igra pri zobozdravniku – a-a-a, meketanje – e-e-e, konjiček – i-i-i, pihanje vetra – f-f-f, brenčanje čebel – bzzz, kikirikanje petelina – ki-ki-ri-kiii).
- **Vaje fonacije, govorne imitacije in začetnega izgovarjanja:** enakomerno izgovarjanje enega vokala ali zloga, npr. izrazi začudenja, oponašanje živali (mu, mijav, hov, ko-ko-ko, pi-pi). Ko otrok odgovori oz. ponovi, mu pritrdimo, oblikujemo cel stavek ustvarjamo nove jezikovne asociacije. Otroka naučimo, da pove svoje ime, da poje la la la, odgovarja na krajše uganke (Kdo leti? Ptica. Kje je teta? Tu.) Tako razvijamo koncentracijo pozornosti na akustične vtise in govorno situacijo.

Slika 4: Gingo na obisku v oddelku 3–4 leta
Foto: Anita Zupanc, 2023.

Slika 5: Vaje govornih organov s palčko
Foto: Anita Zupanc, 2023.

Govorno-jezikovni razvoj je odvisen od več dejavnikov. Eden izmed njih je obiskovanje vrtca, kjer se otroci znajdejo v različnih komunikacijskih položajih. Poudarila bi pomen obiskovanja vrtca za otroke, ki prihajajo iz manj spodbudnih družinskih okolij. Kakovost vrtca ima tako kompenzacijsko funkcijo pri govornem razvoju otrok nižje izobraženih staršev (Marjanovič Umek idr., 2006).

Strokovni delavci vrtca starše nagovarjamo prek otrok, oglasnih desk, spletnih strani vrtca, spodbujamo ustni prenos informacij otrok–roditelj. V Vrtcu Vransko in Vrtcu Tabor starši najdejo poučne in zabavne aktivnosti za spodbujanje motorike govoril na stopnišču, ki vodi do prvega nadstropja vrtca. V avli obeh vrtcev je jezičkov koticček z nasveti za starše, ti pa so dostopni tudi na spletni strani vrtca. Vsakodnevne dejavnosti vrtca pa so navedene pred igralnicami.

Sklep

Vsakodnevno branje in pripovedovanje otrokom od rojstva do šole ni pomembno le za razvijanje govora in literarnoestetskega čuta, temveč je preventivna dejavnost širšega družbenega pomena, ki tudi odloča o prihodnosti državljanov in države, piše Dolinšek - Bubnič (1999). Naložba, ki jo moramo vložiti v zgodnjem otroštvu v branje in knjigo, je neprimerljivo manjša od tiste, ki bi jo morali v dobi odraščanja vlagati v razvoj mladostnikov, če bi ti zabredli v različne težave, ker v zgodnjem otroštvu niso imeli možnosti, da bi se naučili osnovnih komunikacijskih veščin.

Pri branju gre za: »skupno dejavnost, ki ustvarja občutek večje povezanosti; čustvene vezi, ki se stkejo ob tem, ostanejo in so pomembne za vse življenje. Branje je socialna izkušnja, ki jo lahko spremlja ljubkovanje, pogovarjanje, šaljenje, postavljanje vprašanj in odgovarjanje nanje. Vse to pomembno vpliva tudi na razvoj govora. Kasnejša otrokova uspešnost branja in pisanja je povezana s tem, koliko je bil otrok v predšolskem obdobju deležen branja, kakšne zglede je imel, koliko je bil v stiku s knjigami in drugimi gradivi.« (Matko Lukan, 2009)

V vrtcu se trudim, da s preventivnim delom v oddelkih spodbujam ne le jezikovni, ampak celostni razvoj otrok, hkrati pa tudi starše opomnim, da je v njihovih rokah čudežna moč – če otroku vsak dan preberemo le eno slikanico, ga bomo v šestih letih obdarili z več kot 2000 bogatimi izkušnjami. Tako je vzgoja bralcev resnično bolj preprosta, kot si mislimo.

... hkrati tudi starše opomnim, da je v njihovih rokah čudežna moč – če otroku vsak dan preberemo le eno slikanico, ga bomo v šestih letih obdarili z več kot 2000 bogatimi izkušnjami.

Slika 6: Jezičkov kotiček na stopnišču Vrtca Vransko
Foto: Anita Zupanc, 2023.

Viri in literatura

Čamernik, T., in Kozamernik, N. (2018). *Od zmede do besede*. <https://odzmededobesede.splet.arnes.si/za-otroke/fonolosko-zavedanje/>

Dolinšek Bubnič, M. (1999). *Beri mi in se pogovarjaj z mano!* Epta.

Klepetajmo! Lutka Gingo in kartice za motoriko govoril. <https://www.gingotalk.com/izdelek/plisasta-igraca-gingotalk/>

Vintar Spreitzer, M., Baš, D., Radšel, A., Anderluh, M., Vreča, M., Reš, Š., Selak, Š., Hudoklin, M. in Osredkar, D. (2021). *Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih* [e-publikacija]. Sekcija za primarno pediatrijo Združenja za pediatrijo Slovenskega zdravniškega društva. <https://www.zdravniskazbornica.si/informacije-publikacije-in-analize/zasloni>

Grginič, M. (2007). *Porajajoča se pismenost v predšolskem obdobju*. Supra.

Grilc, N. (2014). *Govorno-jezikovne motnje: priročnik z vajami*. Zavod RS za šolstvo.

Kurikulum za vrtce (1999). Ministrstvo za šolstvo in šport.

Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., in Hacin Beyazoglu, K. (2022). *Skupno branje odraslih in otrok: otrokov vstop v svet domišljije, čustev, besed in zgodb*. Mladinska knjiga.

Marjanovič Umek, L., Kranjc, S., in Fekonja, U. (2006). *Otroški govor: razvoj in učenje*. Založba Izolit.

Matko Lukan, I. (2009). *Kako beremo z otrokom*. V *Branje za znanje in za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti*. Andragoški center Slovenije.

Anita Zupanc, mag. prof. inkl. ped., zaposlena v Vrtcu Vransko, Osnovna šola Vransko -Tabor
Naslov: Osnovna šola Vransko - Tabor, Vransko 23, 3305 Vransko
E-naslov: anita.zupanc@os-vransko.si